

تحلیل شاخص‌های شهر خلاق و ارتباط آن با توسعه‌ی پایدار شهری (نمونه موردی: شهر رشت)*

سیدعلی حسینی^۱ (نویسنده مسئول)، یاسر قلی‌پور^۲، اعظم مظفری^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۲/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۴/۲۳

چکیده

تغییرات سریع فناوری و رقابت بین‌المللی، گسترش چالش‌های جدید شهری در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و مدیریتی شهرها، زمینه‌های توجه به مساله خلاقیت در برنامه‌ریزی شهری را افزایش داده است. خلاقیت در شهر باعث رهایی از بن‌بست‌های مدیریتی و کالبدی و پیاده‌سازی دو اصل مشارکت و کارآیی که از شاخص‌های اصلی در حوزه‌ی حکمرانی خوب شهری می‌باشد، می‌گردد. همچنین ایده شهر خلاق برای مدیران و برنامه‌ریزان شهری باعث گسترش افق دید و تحلیل راهکار در مواجهه با مسائل مدیریتی شهر می‌شود و به تنوع علایق و عقاید در پهنه‌ی شهر احترام می‌گذارد و زمینه‌ی مشارکت شهروندان را در تصمیم‌گیری‌های شهری فراهم می‌کند. به نوعی ترکیب دانش مدیریت شهری با تفکر خلاق شهروندان، پایداری توسعه‌ی شهری در پی خواهد داشت. هدف و موضوع پژوهش حاضر در مرحله‌ی اول ارزیابی شاخص‌های شهر خلاق (شاخص‌های انعطاف‌پذیری، ابتکار، خطرپذیری و رهبری) در کلانشهر رشت می‌باشد و سپس ارتباط این شاخص‌ها با ابعاد توسعه‌ی پایدار شهری مورد سنجش قرار خواهد گرفت. روش تحقیق و گردآوری اطلاعات اسنادی، پیمایشی، توصیفی، تحلیلی مبتنی بر توزیع ۵۰۰ پرسش‌نامه بین جامعه‌ی آماری (کارشناسان سازمان‌های شهر رشت) بوده است. در بخش یافته‌های استنباطی، برای تجزیه و تحلیل دو فرضیه‌ی تحقیق از آزمون t تک نمونه‌ای و ضریب همبستگی اسپیرمن بهره گرفته شده است. نتایج نشان می‌دهد که وضعیت شهر رشت بر اساس شاخص‌های شهر خلاق (انعطاف‌پذیری: $X=۲/۷۴$ ، ابتکار: $X=۲/۶۶$ ، خطرپذیری: $X=۲/۴$ ، رهبری: $X=۲/۳۷$) کمتر از میانگین مورد انتظار است. همچنین بین شاخص‌های شهر خلاق و ابعاد توسعه‌ی پایدار رابطه‌ی آماری مثبت و معناداری وجود دارد ($P<۰/۰۱$).

واژه‌های کلیدی:

خلاقیت، شهر خلاق، توسعه‌ی پایدار شهری، رشت.

۱. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه پیام نور گیلان، hosieniali@yahoo.com

۲. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور مرکز رشت، gholipooryaser@yahoo.com

۳. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور مرکز رشت، azam_mozafari@yahoo.com

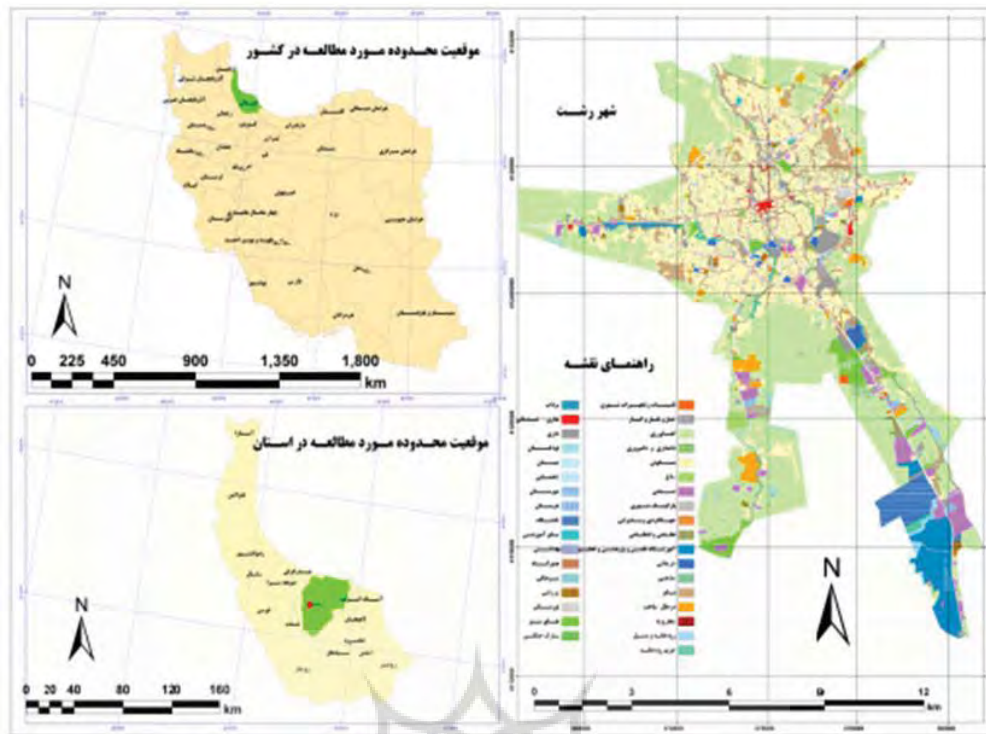
* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه یاسر قلی‌پور با عنوان "تحلیل شاخص‌های شهر یادگیرنده و شهر خلاق و ارتباط آن با توسعه‌ی پایدار شهری (مورد: شهر رشت) با راهنمایی دکتر سیدعلی حسینی می‌باشد که در سال ۱۳۹۳ در دانشگاه پیام نور مرکز رشت دفاع شده است.

۱- مقدمه و بیان مسئله

امروزه بسیاری از شهرهای جهان با چالش‌های بسیاری در حوزه‌های مختلف شهری مانند کاهش فرصت‌های شغلی، اجرای طرح‌های نوآورانه، گسترش مسائل مدیریت و مسائل مشارکتی مواجه هستند. عواملی که یک بار با توسعه‌ی شهرها، حمل و نقل و مجاورت با مواد خام شکل یافته بودند اهمیت کمتری دارند. در حال حاضر مشکلات و معضلات جدید در دستور کار شهرها افزایش یافته است که تا حدودی نتیجه‌ی فروپاشی ریتم‌های متروک قدیمی از زندگی و کار براساس کارخانه و اداره می‌باشد. در هر دوره‌ای از گذار دست کم این نیاز حاد وجود دارد که فراتر از فرضیات و روش‌های کار به ارث برده شده، عمل و فکر گردد (Landry and Bianchini, 1994). از سوی دیگر به نظر می‌رسد که امروزه رقابت اصلی در فرآیند جهانی شدن بین مراکز شهری می‌باشد و میان دولت‌ها و ملت‌ها نیست؛ اما رقابتی که بین شهرها در عصر جهانی شدن وجود دارد یا خواهد داشت، در جذب افراد متخصص است. اگر در گذشته جذب کارگر ماهر و نیمه ماهر مدنظر بود، اکنون رقابت در جذب کسانی است که در زمینه‌ی تکنولوژیکی و اطلاعات مهارت دارند. شهرها امروز و در آینده سعی می‌کنند محیطی فراهم سازند که متخصصین راغب شوند در آن محیط زندگی کنند و در مقابل تخصص خود را بدون دغدغه در اختیار جامعه قرار دهند (سیف‌الدینی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱). به عبارتی شهرها در شبکه‌ی شهرهای جهانی، بازیگران جدیدی هستند که در عین همکاری برای انتقال تجارب توسعه‌ی شهری، رقیبان یکدیگر هستند و همواره سعی می‌کنند با تکیه بر ابزار دیپلماسی شهری در تقویت نقش آفرینی خود در شبکه‌ی شهرهای جهانی از سایر مکان‌های شهری همتای خود، پیشی بگیرند (مختاری و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۰۶). هر شهری می‌تواند منافعش را از طریق جذب کارکنان دانش افزایش دهد. این همان چیزی است که به شهر کمک می‌کند تا به مزیت رقابتی دست یابد (هاسپرس، ۲۹: ۱۳۹۰). برای جذب سرمایه‌های انسانی و خلاق، شهرها و مناطق وابسته به آن باید ویژگی‌های خاص داشته باشند که بتوانند به شهر خلاق تبدیل شوند؛ غیر از بسترهای دانش (دانشگاه‌ها و ...) صنعت و به ویژه صنایع با فناوری برتر، بسترهای اجتماعی و فرهنگی چون تنوع اجتماعی، مطلوبیت محل زندگی، کیفیت زندگی و برابری اجتماعی جایگاه مهمی به خود اختصاص داده‌اند (ربانی و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۶۰). همچنین مدیران شهری

امروزه با طیف عظیمی از شهروندان دانشی رو به رو هستند که هر روز خواسته‌های جدیدی نسبت به گذشته دارند، این ساکنان هم خود خلاق هستند و هم انتظار یک مدیریت شهری خلاق را از مسئولان شهری دارند، به نوعی می‌توان گفت که ذائقه‌ی شهروند قرن بیست و یکمی قابل مقایسه با گذشته نیست و تغییر در همه‌ی ابعاد زندگی را با توجه به پدیده‌ی جهانی شدن طلب می‌کند. بر این اساس مدیریت سنتی با شیوه‌های متمرکز، پاسخگوی ذهن خلاق ساکنان شهری نخواهد بود و برای آنکه شهرها از قافله‌ی پیشرفت عقب نمانند، نیازمند بکارگیری عنصر خلاقیت در همه‌ی زمینه‌ها هستند، چرا که تنها حرکت بر محور خلاقیت ساز و کار مدیریتی انعطاف‌پذیری را در اختیار مدیران شهری قرار می‌دهد.

در این راستا هیئت‌های محلی با سؤالات گوناگونی رو به رو می‌شوند؛ از جمله اینکه: ۱- گروه‌های هدف که مدنظرند، کدامند؟ ۲- چه نوع فعالیت‌هایی (فرهنگی، اقتصادی، ...) باید در راهبرد شهری جایگاه ویژه‌ای داشته باشند؟ ۳- چگونه می‌توان شهرها را به جهان بیرونشان معرفی کرد؟ پاسخگویی به این سؤالات مستلزم توجه ویژه به نقش مسئولان محلی، شهروندان و گروه‌های شغلی در ایجاد خلاقیت است. شهرها می‌توانند از طریق یافتن راه حل‌های مبتکرانه، به متمایز ساختن خود از دیگران امید داشته باشند و از این راه به پیروزی بر رقبایشان امیدوار شوند (Landry؛ 2000: Hamel؛ 2000: Ebert؛ 2000: به نقل از هاسپرس، ۲۹: ۱۳۹۰). در این مقاله هدف این است که وضعیت موجود شهر رشت از لحاظ چهار شاخص شهر خلاق شامل انعطاف‌پذیری، ابتکار، خطرپذیری و رهبری (رحیمی و دیگران، ۱۳۹۲: مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد: ۱۳۸۵؛ Brridge؛ 2006) با تأکید بر عملکرد مدیریت شهری در شهر رشت بررسی شود و ارتباط این شاخص‌ها با ابعاد توسعه‌ی پایدار شهری مورد ارزیابی قرار گیرد. شهر رشت از سوی سازمان یونسکو در سال ۲۰۱۴ بعنوان شهر خلاق خوراک شناسی در حوزه ی غذاهای محلی و بومی در جهان ثبت شد. ایرنا بوکوا، دبیرکل یونسکو این شهر را به همراه ۴۶ شهر دیگر از ۳۳ کشور جهان به شبکه شهرهای خلاق جهان ثبت کرده است. (<http://www.khabaronline.ir/detail/487872/provin> ces/Gilan؛ همچنین شهر رشت اولین شهری است که اجرای طرح بازآفرینی شهری در محور میدان شهرداری به سبزه میدان در آن اجرا شد (روابط عمومی شهرداری رشت: ۱۳۹۵: ۱).

تصویر ۱. نقشه محدوده مورد مطالعه (طرح جامع شهر رشت، مطالعات وضع موجود: ۱۳۸۶: ۴)

که در آن مفهوم شهرهای خلاق به عنوان عکس‌العملی در مقابل مسائل شهری در مواجهه با بحران شهری بین‌المللی که در مرحله‌ی گذار به فراصنعتی و اقتصاد جهانی رخ داده است، در نظر گرفته می‌شود. به نظر ایشان ایدئولوژی به برنامه‌ریزی برای دوری از چارچوب سنتی برنامه‌ریزی فیزیکی به سمت بهبود محیط‌های شهری و ایجاد جوی خلاق و زیرساخت‌هایی نرم از طریق مشارکت‌های نو، مسئولیت می‌دهد (Simeti, 2006). به نقل از قربانی و دیگران، (۱۳۹۲: ۳). ریچارد فلوریدا در سال ۲۰۰۲ اولین کتاب خود را با عنوان (Creative Class) به چاپ رساند و پس از آن در سال ۲۰۰۵ کتاب دیگری را برای تقویت موضوعش منتشر کرد. او در جهت پاسخگویی به این سؤال است که چرا بعضی از نقاط، رشد و رفاه بالایی دارند، در حالی که دیگران با وجود تلاش زیاد به این سطح از رفاه دست نمی‌یابند. از نظر او در اقتصاد جدید خلاقیت انسانی یک سرمایه‌ی بسیار ارزشمند است و همواره گروهی از افراد خلاق، شکل، جهت و جغرافیای توسعه‌ی اقتصادی را تعیین می‌کنند؛ فلوریدا این گروه را طبقه‌ی خلاق می‌خواند. او بحث می‌کند که افراد طبقه‌ی خلاق، آهن رباهایی هستند که مؤسسات و شرکت‌های متحرک با رشد و فناوری بالا را جذب می‌کنند و اگر در مکانی چنین

۲- ادبیات پژوهش

۱-۲ پیشینه تحقیق

اولین بار دبور در سال ۱۹۶۷ مبحثی با عنوان شهر تماشایی^۱ یا شهر نمایش مطرح کرد. نظر او ظهور پیش از موعد ایده‌ی تلفیق فضای اقتصادی و فرهنگی در مقیاس انسانی به ویژه در موضوعاتی نظیر فضاها، مولد جدید، مجموعه‌های فرهنگی و به نمایش درآوردن محیط‌های بصری که در مادرشهرهای اصلی سراسر جهان پدیدار می‌شود. (Scott, 2006). پیدایش ایده‌ی شهر خلاق به اواخر دهه‌ی ۱۹۸۰ میلادی بازمی‌گردد. ظهور این مفهوم در واقع ناشی از تقلای مدیران شهری برای ساختاردهی مجدد شهرها در پاسخ به تحولات جهانی بود و در اوایل دهه‌ی ۱۹۹۰ این مفهوم رواج بیشتری پیدا کرد (کیقبادی و دیگران، ۱۳۸۷: ۴۰). از نظر لندری شهرها نیاز به خلاقیت دارند نه به خاطر دستیابی به رقابت در صنایع با ارزش افزوده‌ی جدید؛ بلکه برای حل مسائل اجتماعی. به عبارت دیگر لندری خواهان یک دیدگاه خلاق برای حل مسائل شهری در ابعاد و جنبه‌های مختلف است؛ نه اینکه خلاقیت محدود به عرصه‌های هنر، صنایع خلاق و طراحی شود. (Coletta, 2008: 4). او به اتفاق فرانکو بیانچینی در سال ۱۹۹۵ میلادی کتاب شهرهای خلاق را منتشر کردند

در شهر را مورد بررسی قرار دهد. آلبرتو در بر این باور است که در شهری چون تورین که شهری آمیخته با صنعت و هنر است برندسازی شهری می‌تواند خلاقیت نهفته در شهر را بازنمایی کند. او در تحقیق خود با عنوان "تصویر ذهنی از خلاقیت شهری: برخی از بازتاب‌های برندسازی شهری در تورین" میزان برندسازی خلاقیت در شهر تورین را مورد بررسی قرار داده و تعیین نموده است.

- جیکوب^۳ (۲۰۱۰) در تحقیق خود به محدودیت‌های پیاده‌سازی سیاست‌های شهر خلاق در شهر برلین پرداخت. در تحقیق او با عنوان "ساخت محله‌ی خلاق: امیدها و محدودیت‌ها برای سیاست‌های شهر خلاق در برلین" عدم دسترسی یکسان به فرصت‌ها را به عنوان محدودیت پیاده‌سازی شهر خلاق دانسته و بیان می‌کند که برنامه‌ریزی شهر خلاق می‌بایست بر فرصت‌های برابر خلاقیت تمرکز کند.

- ردلی^۴ (۲۰۱۱) در تحقیق خود با عنوان "تحلیل حکومتداری شهر خلاق: فرآیندهای ارتباطی در کلومبوس، اهایو" از تحلیل نهادی جدید برای فهم شکل‌گیری حکومتداری شهر خلاق در کلومبوس استفاده نموده است. به همین منظور او در مطالعه خود ۱۷ سند رسمی و حاکمیتی منتشر شده در این زمینه را مورد بررسی قرار داده است. نتایج تحقیق او نشان می‌دهد که پیاده‌سازی شهر خلاق امری حاکمیتی بوده و مربوط به تمامی سازمان‌های درگیر می‌باشد.

- فورد^۵ (۲۰۱۳) با نگاهی دیگر به مفهوم شهر خلاق، ارتباط فناوری‌های جدید و پیشرفته را با این مفهوم مورد ارزیابی قرار داده است. او در تحقیق خود با عنوان "شهری با رشد سریع: از شهرخلاق تا شهر فناورانه در شرق لندن" با تحلیل ۲۶۱ شرکت واقع در خوشه‌ی صنعتی شرق لندن به این نتیجه رسید که رشد و توسعه این خوشه‌های صنعتی و شرکت‌های الکترونیک درون آنها، وابسته به ارتباط قوی این شرکت‌ها با هنر و صنایع هنری واقع در مرکز شهر لندن می‌باشد. بر اساس نظر او شرکت‌های خلاق اقدام به ترکیب مهارت‌ها و درونی سازی آنها می‌کنند و سیاست‌های شهرخلاق محلی، از مرحله دخالت عملی به مرحله پیاده‌سازی زمینه‌های حمایت تغییر یافته است.

- ساساجیما (۲۰۱۳) در تحقیق خود با عنوان "از منطقه با نورپردازی قرمز تا منطقه هنری: پروژه شهر خلاق در

افرادی وجود داشته باشند صنایع با فناوری بالا می‌تواند در آن مکان تحرک ایجاد کنند (قربانی و دیگران، ۱۳۹۲: ۴). از نظر جین جیکوبز روزنامه نگار آمریکایی یک شهر با جمعیت متنوع (خانواده‌ها، کارآفرینان، هنرمندان، مهاجرین، سالمندان، دانشجویان و ...) می‌تواند با دسترسی به این حجم زیاد و متنوع اطلاعات [ناشی از تنوع و تعامل] اجتماعی سود کند. در شهری با این ماهیت، همه گونه فرصت مناسب برای شهروندان به منظور تعامل اجتماعی با هم، مبادله‌ی اطلاعات، دستیابی به عقاید تازه و نوآوری‌ها، وجود دارد. به این ترتیب از نظر جیکوبز چنین شهری می‌تواند مکانی مساعد برای کارآفرینی، خلاقیت و ابتکار باشد (هاسپرس، ۱۳۹۱: ۳۱). وی در کتاب‌های سیستم‌های بقا (۱۹۹۲)، ماهیت اقتصادها (۲۰۰۰) و دوره‌ی تاریک پیشرو (۲۰۰۴) در حال جست و جو برای یافتن پایه‌های اخلاقی برای تجارت و زندگی اجتماع است. او در این کتاب‌ها بر اهمیت شهرهای خلاق برای توسعه‌ی اقتصادی- اجتماعی تاکید می‌ورزد (قربانی و دیگران، ۱۳۹۲: ۳).

شبکه‌ی شهرهای خلاق یونسکو که در سال ۲۰۰۴ پدید آمد، درک در حال تغییر از فرهنگ و نقش آن در جامعه و به عنوان بخشی از اقتصاد را نشان داد. هدف اصلی این شبکه تسهیل ایجاد و گسترش خوشه‌های فرهنگی در تمام دنیا برای تبادل دانش فنی (فناوری) و تجربیات موفق به عنوان ابزاری برای رشد اقتصاد محلی و توسعه اجتماعی از طریق صنایع خلاق است (کیقبادی و دیگران، ۱۳۴۷: ۴۲).

در سال ۲۰۰۷ نیز آلن اسکات با استفاده از ادبیاتی که فلوریدا مطرح کرده بود، مباحثی را در ارتباط با شهرها و مناطق خلاق مطرح می‌کند. نظریات او بیشتر پیرامون مباحث زیر می‌باشد: چگونه می‌توانیم مزیت‌های رقابتی و ظرفیت‌های موجود در شهرها را به سمت خلاقیت بیشتر پیش ببریم، آیا این امکان وجود دارد؟ چگونه حالا که فهمیدیم مزیت‌های رقابتی و ظرفیت‌های خلاقیت در یک شهر و یا منطقه چیست با استفاده از سیاست گذاری‌های منطقه‌ای آنها را تقویت کنیم؟ (Scott, 2006). مارکوزن نیز بر اهمیت نقشی که هنرمندان در شهرهای خلاق در سطوح مختلف مخصوصاً اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ایفا می‌کنند، تأکید می‌ورزند. به نظر وی شهرهایی که هنرمندان (طبقه‌ی خلاق) در آنها حضور دارند، مصرف فرهنگی در منطقه افزایش می‌یابد (Sasaki, 2010: 54).

- وانالو^۲ (۲۰۰۸) با برقراری ارتباط میان برندسازی شهری و خلاقیت شهری کوشیده است تا نمود خلاقیت

مقاله نویسنده پس از مفاهیم نظری شهر خلاق به برنامه‌ها و چالش‌های رو به روی چند شهر خلاق در کانادا از جمله ونکوور و تورنتو می‌پردازد.

— کورتایر (۲۰۱۰) در مقاله‌ی اقتصاد خلاق استانبول ابتدا به معرفی مزیت‌ها و معایب این شهر و سپس به فضاهای خلاق و معیارهای آن و سیاست‌های بازاریابی مرتبط می‌پردازد و در پایان نتیجه می‌گیرد که برای دستیابی به اقتصاد خلاق لازم است حکومت محلی و مرکزی ساختار اقتصادی جدیدی را تعریف کنند که متفاوت از شیوه‌های سنتی باشد و در این راه تمرکز بر تحقیق در زمینه‌ی اقتصاد خلاق و عناصر تشکیل دهنده‌ی آن گامی مهم است که باید برداشته شود.

— هاسپرز (۲۰۱۲) در مقاله‌ای به نام "شهرهای خلاق مکان‌های پرورش یافته در اقتصاد دانش اذعان می‌دارد که اقتصاد دانش نیازمند شهرهای خلاق است، وی در این مقاله پس از مرور مفهوم نظری شهرهای خلاق به این نتیجه می‌رسد که دانش، خلاقیت و نوآوری نمی‌تواند بدون حضور دولت‌های محلی حاصل شود، همانطوری که شهرهای خلاق چون آستین، اورسند و بارسلونا این حقیقت را نشان می‌دهند و نهایتاً اینکه در صورت فراهم بودن شرایط اساسی دولت‌های محلی می‌توانند شانس ظهور خلاقیت شهری را افزایش دهند.

— کلانتری و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ی خود با عنوان "فضای جمعی و شهر خلاق"، به بررسی مزایای فضاهای عمومی همچون سرزندگی، تنوع، هویت، جذابیت، ارزش اقتصادی، مشارکت و نقش آنها در شکل‌گیری شهر خلاق با شیوه‌ی توصیفی - تحلیلی می‌پردازند و به این نتیجه می‌رسند که فضا به طور اعم و فضای عمومی به طور اخص می‌تواند در بروز خلاقیت شهروندان مؤثر باشد و تحقق شهر خلاق بدون وجود فضای عمومی مطلوب امکان‌پذیر نخواهد بود.

— سپهرنیا و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ی "بررسی جایگاه صنایع فرهنگی خلاق و رابطه‌ی آن با ارتقای سرمایه‌ی فرهنگی در ایران، به بررسی جایگاه شاخص‌های صنایع فرهنگی خلاق با ارتقای سرمایه‌ی فرهنگی در ایران می‌پردازند براساس جمعیت نمونه‌ی ۳۵۰ نفر از کارشناسان فرهنگی در معاونت‌های فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی در ۳۱ استان کشور به این نتیجه می‌رسند که بین صنایع فرهنگی خلاق و ارتقای سرمایه‌ی

محل کوهگن-کو شهر یوکوهاما" نقش پروژه شهر خلاق در احیای فضای شهری قبل و در حین بحران مالی سال ۲۰۰۸ را مورد بررسی قرار داده است. او در تحقیق خود از اطلاعات راهبردی، مشاهده و داده‌های دست دوم برای بررسی چگونگی تأثیر پروژه شهر خلاق در تحول محل کوهگن-کو شهر یوکوهاما به محله‌ای هنری استفاده نمود. وی نشان داد که سیاست‌های شهر خلاق تحت تأثیر ارتباط میان گروه‌های محله‌ای، سیاست‌های ایالتی و سیاست‌های توسعه اقتصادی ملی قرار می‌گیرد و با افزایش سطح کیفیت زندگی در محلات، صنایع هنری و خلاقانه هم امکان رشد و توسعه بیشتری به دست می‌آورند.

— کاکاچی (۲۰۱۵) در مطالعه خود با عنوان "فرهنگ شهرهای خلاق در ژاپن: واقعیت و چشم‌انداز" سیاست شهر خلاق را در شهر کانزاوا که به طور رسمی راهبرد صنایع دستی خلاق را اتخاذ نموده بود، مورد بررسی قرار داد. تجزیه و تحلیل بازار توسط او نشان داد که صنایع دستی سنتی به طور پایداری در رقابت با سایر صنایع شکست می‌خورند. از این میان حجم صنایع واقعی خلاق در ژاپن در حد انتظار نبوده و از رشد مناسبی برخوردار نیست.

— کیقبادی و همکاران در گزارش "شناخت صنعت فرهنگی" (۱۳۸۷)، فصل اول گزارششان را به شهرهای خلاق و شبکه‌ها و نواحی خلاق اختصاص داده‌اند و پس از تعریف مقدماتی شهرخلاق، به ابعاد شهر خلاق از چهار منظر به قرار زیر می‌پردازند: ۱- شهر خلاق از منظر زیرساخت‌های هنری و فرهنگی، ۲- شهر خلاق از منظر اقتصاد خلاق، ۳- شهر خلاق از منظر حضور طبقه‌ی خلاق ۴- شهر خلاق از منظر ترویج فرهنگ خلاقیت.

— داکسبری (۲۰۱۰) در مقاله‌ی "شهرهای خلاق کانادا" برای دستیابی به شهری خلاق ضمن معرفی شرایطی که خلاقیت را پرورش می‌دهد، از دیدگاه برنامه‌ریزی برای فرهنگ شهری به برخی سازوکارها، فرآیندها و منابعی می‌پردازد که ایده را به نوآوری مبدل می‌کند و این فرآیندها در شهرهای سراسر کانادا بکار گرفته می‌شود. در بحث محوریت توسعه‌ی فرهنگی در ساخت شهر خلاق، این مقاله از فرآیندهای برنامه‌ریزی فرهنگی الهام می‌گیرد که در اوایل و اواسط دهه‌ی ۱۹۹۰ در شهرهای ونکوور و تورنتو آغاز شده‌اند. در این

— قربانی و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله‌ی "شهرهای خلاق رویکردی فرهنگی در توسعه‌ی شهری" این گونه بیان می‌کنند که شهرخلاق رویکردی فرهنگی در توسعه‌ی شهری است. در این رویکرد شهر باید بتواند محیطی جذاب برای جذب و پرورش استعدادها باشد. در این نگرش فرهنگ پایه‌ی اصلی توسعه محسوب می‌شود و سایر بخش‌ها از آن متأثر می‌گردد؛ بطوری که اساس اقتصادی این شهرها نیز بر پایه‌ی فرهنگ و منابع فرهنگی است و از مفاهیم چون صنایع فرهنگی، اقتصاد خلاق و صنایع خلاق نام برده می‌شود.

۲-۲- مفهوم خلاقیت

واژه‌ی خلاقیت در لغت‌نامه‌ی دهخدا خلق کردن، آفریدن و به وجود آوردن معنا شده است. خلاقیت در ساده‌ترین سطح به معنای پدیدآوردن چیزی است که قبلاً وجود نداشته است (شه‌بایان و رهگذر، ۱۳۹۱). با این وجود، هیچ تعریف ساده‌ای وجود ندارد که همه‌ی ابعاد این پدیده‌ی شگرف را در برگیرد، حتی در حوزه‌ی روانشناسی جایی که درباره‌ی خلاقیت فردی به تفصیل مطالعه می‌شود، در این مورد که خلاقیت یک ویژگی ذاتی است یا فرآیندی که ایده‌های اصیل و ناب از طریق آن تولید می‌شود اتفاق نظری وجود ندارد. از اینرو تنها کاری که در این زمینه می‌توان انجام داد تبیین ویژگی‌های خلاقیت در عرصه‌های مختلف تلاش بشر است (کی قبادی و دیگران، ۱۳۸۷:۱۹). خلاقیت محصولی از ایده‌های جدید تخیلی است که شامل نوآوری رادیکال و پاره‌حلی برای یک مشکل و همچنین یک فرمول رادیکال از مشکلات است (Sefertzi, 2000:2). در واقع خلاقیت یعنی به کارگیری توانایی‌های ذهنی برای ایجاد یا تبلور یک فکر یا مفهوم جدید که برخی نیز آن را به ترکیب ایده‌ها یا ایجاد پیوستگی بین ایده‌ها تعبیر می‌کنند (سیف، ۱۳۸۹:۹). همچنین خلاقیت یک اصل اساسی برای انسان بودن و یک منبع حیاتی برای فرد، جامعه و حیات علم اقتصاد است. جوامع خلاق پرجنب و جوش و دارای اماکن انسانی پرورش دهنده‌ی رشد فردی درخشان در پیشرفت‌های فرهنگی و تکنولوژیکی، تولیدکننده‌ی شغل و ثروت و پذیرای تنوع شیوه زندگی و فرهنگ هستند (CCTF, 2008:4). کر و گاگیلاردی (۲۰۰۳) بر این باورند که مهمترین عامل در رشد و پیشرفت بشر در تمام زمینه‌ها نوآوری و خلاقیت است، به همین دلیل نوآوری عامل مهمی در بقای سازمان‌ها در محیط پر رقابت کنونی است. بریج

فرهنگی در ایران همبستگی مثبت و رابطه‌ی معناداری وجود دارد و شاخص‌های صنایع فرهنگی به درستی می‌توانند ارتقای سرمایه‌ی فرهنگی در ایران را به ویژه در شرایط موجود پیش‌بینی نمایند.

— خان سفید (۱۳۹۱) در مقاله‌اش به نام "مدیریت شهری و شهر خلاق" بیان می‌کند که مدیران شهر ملبورن شاخص شهرخلاق را به عنوان یکی از استراتژی‌های مهم جهت زیست‌پذیر کردن شهر در نظر گرفته‌اند. مطرح شدن شهر خلاق به عنوان یکی از مهمترین اهداف مدیریت شهری ملبورن بیانگر اهمیت مدیریت شهری و شهر خلاق در این زمینه‌ها است. به عبارت دیگر شهر خلاق می‌تواند به شکل یک رویکرد نوین در مواجهه با محیط‌های شهری و اثرگذاری بر فرآیندها، اهداف و روش‌های مدیریت و برنامه‌ریزی شهری مد نظر قرار گیرد.

— شه‌بایان و رهگذر (۱۳۹۱) در مقاله‌ی "محیط خلاق" ضمن بررسی مفاهیم مرتبط با شهر خلاق با بررسی چند تجربه‌ی موفق جهانی در زمینه‌ی استفاده از فضاهای باز و عرصه‌ی محیط‌های دانشگاهی در پرورش خلاقیت لزوم توجه جدی به این موضوع را در راستای افزایش بهره‌گیری از فضاهای دارای پتانسیل ارتقای خلاقیت و توسعه‌ی شهرهای کشور مورد ارزیابی قرار داده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که عرصه‌های دانشگاهی با توجه به حضور اندیشمندان و طبقه‌ی دانشگاهی یکی از مهمترین فضاهای پرورش خلاقیت و جلب توجه برای طبقه‌ی خلاق است. نویسندگان بیان می‌کنند که عرصه‌های دانشگاهی ایران با حصارهای فلزی از سایر بخش‌های شهری جدا شده است و درب آنها حتی به روی دانش پژوهان سایر مراکز آموزشی بسته است و نهایتاً اینکه از پتانسیل این فضاها برای بروز خلاقیت استفاده‌ی مناسبی نشده است.

— رحیمی و همکارانش (۱۳۹۲) اثری را به نام "شهر خلاق (مبانی نظری و شاخص‌ها) به چاپ رساندند. در این کتاب مبانی نظری، مفاهیم و شاخص‌های شهر خلاق با نمونه‌ی عملی آنها در سطح جهان بررسی شده است و سپس شهر تهران را با این نمونه‌ها مورد بررسی قرار داده‌اند و در نهایت به این نتیجه رسیده‌اند که تهران با وجود سابقه‌ی تاریخی، هنری، فرهنگ و ظرفیت‌های مذهبی، جاذبه‌های فرهنگی به سمت شهر خلاق حرکت می‌کند.

به عنوان پیشرو برای نوآوری و حتی اتخاذ یک رویکرد خلاق برای حل مسائل مدنی، در ارتباط است. (Coletta, 2008:2). شهر خلاق مکانی برای رشد و نمو خلاقیتها است. منزلی برای خلاقیتهای هنری، نوآوریهای علمی و فناورانه و صدای رسای فرهنگهای رو به رشد است. شهری که همه ی پتانسیلهای خلاق خود را جامه ی عمل می پوشاند و پرچمدار فعالیت های فرهنگی و توسعه ای است. شهر خلاق یک شهر نیرومند از لحاظ یادگیری فرهنگی و بین فرهنگی می باشد. در این شهر هر شهروند به استفاده از ظرفیت های علمی، فنی، هنری و فرهنگی خود اطمینان خاطر دارد (ابراهیمی، ۱۳۸۷:۱۰). شهر خلاق شهری است که به دلیل اهمیت زیبایی شناختی و توانایی آن برای پرورش قوه ی ادراک و ارتباطات مورد احترام است. جایی که تنوع فرهنگی غنیمت شمرده شده و بیان خلاقیت در تمام اشکال آن مورد تشویق قرار می گیرد. فرض ابتدایی شهر خلاق آنست که آدم های عادی می توانند کارهای فوق العاده ای انجام دهند، فقط به شرط اینکه فرصت کافی در اختیارشان قرار گیرد. خلاقیت در اینجا به مفهوم تخیل کاربردی با استفاده از کیفیت هایی از جمله هوش، قدرت، اختراع و یادگیری مستمر است (سعیدی، ۱۳۸۹:۷). شهر خلاق فضایی است که در آن فعالیت های نو رخ می دهد. مسئولان شهری در این شهر خدمات همگانی و زیرساخت های اجتماعی و اقتصادی را به نوین ترین، کاراترین، بهره ورترین و زیباترین روش ارائه می کنند. شهر خلاق نه تنها فضایی است که در آن خلاقیت رشد می کند، بلکه کل سازماندهی و مدیریت آن بطور خلاقانه طرح ریزی می شود. شهری که بتواند به شکلی خلاقانه استعداد همکاری جمعی را در راستای ارائه خدمات بیشتر به کار بگیرد موفق ترین شهر در این قرن خواهد بود (کیقبادی و دیگران، ۱۳۸۷:۴۸).

در دوران پسا صنعتی به دلایل زیر شهرها به عنوان مراکز خلاقیت مطرح شدند:

- * به عنوان گره ها و مراکز فرماندهی شبکه ی جهانی
- * اقتصاد جهانی در غالب شبکه ها و جریان سرمایه ها، اطلاعات، کالا و خدمات، ایده ها، مردم و تصاویر
- * تولید فرآیند دانش و اطلاعات
- * ارائه ی خدمات به عنوان فرصت جدید کسب و کار
- * تولید مهارت های جدید و انرژی های راهگشا
- * فراهم سازی بخش های پیچیده ای از کارگزاران و نهادها در یک ترکیب پویا (عزیزی و دولت آبادی، ۱۳۹۱:۷).

انعطاف پذیری، ابتکار، خطرپذیری و رهبری را اصول خلاقیت می داند. انعطاف پذیری بر توانایی دیدن چیزها به صورت متفاوت و عمل به شکلی مناسب دلالت دارد. نوآوری بر توانایی آرایه ی راه حل های اساسی برای مسائل مزمن دلالت می کند. خطرپذیری به معنای توانایی قبول نتایج شکست است و رهبری بر توانایی تعیین جهت تاکید می کند (Bridgeman, 2006:21). خلاقیت می گوید که نقش فرهنگ خیلی گسترده است و وجود انسانی، پتانسیل نامحدود دارد و این که کلید رشد اقتصادی این است که آن پتانسیل آزاد شود. چنین آزادسازی نیازمند فرهنگ بازی است که تبعیض قائل نشود و افراد را به جایگاه ویژه ای مجبور نسازد. همچنین به ما اجازه دهد که خودمان باشیم و به اشکال مختلف خانواده و هویت انسانی اعتبار بخشد (Florida, 2005:6). خلاقیت باید راهی برای تبدیل هنر به زندگی، راهی جدید برای تفکر، همچنین دستورالعملی اجرایی برای تصمیم گیران، برنامه ریزان شهری، مسئولین شهری و حتی کارخانه داران باشد (Vickery, 2011:1). خلاقیت منبع مهمی برای تغییر، نوآوری، توسعه ی پایدار، چشم اندازسازی، پیش بینی و بازسازی موفقیت آمیز می باشد. آهنگ تغییرات شهری سریع است و رقابت فزاینده شهری، نیازمند رهبران و تصمیم سازان برای خلاقیت بیشتر و بیشتر است (Bianchini & Landry, 1994:23). بنابراین، عنصر خلاقیت در دنیای جدید که هر لحظه پدیده ی تازه ای توسط دانشمندان در رشته های مختلف کشف می شود، اصلی ترین سرمایه ی شهرها برای پیروزی بر رقبا به حساب می آید و ساکنان یک شهر را در مقیاس ملی و جهانی مطرح می سازد؛ همچنین خلاقیت سبب می شود که فرصت های توسعه به طور مداوم تکامل یابد و اقداماتی برای تولید ثروت و افزایش بازدهی اقتصادی، ارتقای زیبایی های بصری در محیط شهری و یا حل مسائل اجتماعی (حاشیه نشینی، فقر و ...) در سطح شهر صورت پذیرد.

۳-۲- مفهوم شهر خلاق

تعریف شهر خلاق بسیار فراگیر است. به نظر می رسد شهر خلاق با بخش های هنری که شهرها را زنده و پویا می سازند و به آنها ارزش واقعی می بخشند، مثل گردشگری هنری یا رخدادهای هنری، تلاش برای تحت کنترل درآوردن اثر اقتصادی هنر و ایجاد شهرتی بین المللی برای شهر، جذب افرادی که طبقه ی خلاق نامیده می شود، استفاده از هنر برای نمایش تنوع و ساخت درک بین مردم، ایجاد اقتصاد و صنایع خلاق، به رسمیت شناختن خلاقیت

دیگران، ۱۳۹۲:۹). هدف شهر خلاق مشتمل بر جذب نهادها، افراد، شرکت‌های خلاق در فعالیت‌های مرتبط با شهر و همچنین ایجاد زمینه‌ی درک شهر به عنوان یک پدیده‌ی خلاق است. این امور از طریق تشویق سازمان‌های خلاق برای جذب در مجموعه‌ی مدیریت شهری و تشویق و مشارکت افراد خلاق در تصمیم‌گیری‌ها و افزایش اثر این تصمیمات در محیط شهری است. حمایت از نوآوری در عرصه‌های مختلف شهری به ویژه عرصه‌ی هنری و ایجاد فضاهای مناسب برای این امور از جمله سایر فعالیت‌های لازم در این محور است (خان سفید، ۱۳۹۱:۸). مدیریت شهری و مدیریت طرح‌های مرتبط با شهر در رویکرد شهر خلاق نقش تسهیل کننده و فراهم کننده‌ی زمینه‌ی بروز و استفاده از خلاقیت‌ها را بر عهده خواهد داشت. در این رویکرد مفاهیم نوینی مطرح می‌شوند و از نوآوری به جای تکرار، طراحی به جای ساخت، ایجاد ارزش افزوده بیشتر به جای تلاش برای کاهش هزینه‌ها، تلفیق ایده‌ها به جای جدایی نظرات، در پی ایجاد نتایج بهتر بودن و نه صرفاً جذب و استفاده بیشتر از امکانات و منابع و نیز بهره‌گیری از تفکر و فناوری و هنر ساخت شهر سخن به میان می‌آید (Landry & Sterling, 2006). به نقل از خان سفید، (۱۳۹۱:۸). به عبارتی؛ خلاقیت در مدیریت شهری عبارت است از تلفیق اندیشه و رهیافت‌های صاحب نظران مدیریت شهری مدرن با مبانی و ارزش‌های بومی و روشی نو در بررسی مسائل و مشکلات شهری و راهگشایی برای آنها به صورتی بدیع و تازه. در تعریفی دیگر خلاقیت در مدیریت شهری را به معنای توانایی ترکیب ایده‌های معماری، شهرسازی، فرهنگ‌سازی و زیباسازی شهری در یک روش منحصر به فرد مدیریتی و مبتنی بر ایجاد پیوستگی بین ایده برای تحقق شهری یکپارچه، هماهنگ، همسو و دارای تعادل رشد رفتار انسانی - اجتماعی در نظر گرفت (کلانتری و دیگران، ۱۳۹۱:۲۴).

۳- روش‌شناسی تحقیق

موضوع مورد مطالعه در این تحقیق، بررسی میزان تحقق‌پذیری شاخص‌های شهر خلاق (انعطاف‌پذیری، خطرپذیری، رهبری و ابتکار) در شهر رشت می‌باشد و سپس ارتباط این شاخص‌ها با ابعاد توسعه‌ی پایدار شهری مورد نظر است. شهر رشت مرکز استان گیلان و یکی از شهرهای توریستی شمال ایران است که در سال ۲۰۱۴ از طرف سازمان یونسکو به عنوان شهر خلاق غذا معرفی شده است، بنابراین حفظ این عنوان در شهر رشت طی سال‌های

شهر خلاق یک مجتمع شهری را توصیف می‌کند که فعالیت‌های فرهنگی بخش‌های مختلف آن یکی از مؤلفه‌های اقتصاد شهر و کارکرد اجتماعی آن را تشکیل می‌دهد. چنین شهرهایی بر مبنای یک زیرساخت فرهنگی و اجتماعی محکم بنا می‌شوند و به واسطه‌ی تسهیلات و امکانات فرهنگی ممتازشان، مرکز ثقل اشتغال خلاق و سرمایه‌گذاری‌ها را به سمت خود جلب می‌کند (شهابیان و رهگذر، ۱۳۹۱:۶۷). بنابراین می‌توان مفهوم شهر خلاق را به عنوان یک راهکار عمومی برای شهرهایی دانست که در یک رقابت جهانی برای جذب استعدادها هستند. فعالیت‌های فرهنگی و هنری که در گذشته فرض می‌شد اثرات جانبی بر شکوفایی اقتصادی دارند، امروزه جایگاه بسیار مهمی نزد سیاست‌گذاران و سرمایه‌گذاران کسب کرده‌اند. مفهوم شهر خلاق عموماً توسط مقامات شهری، برنامه‌ریزان شهری، کسب و کارها و همه‌ی افراد علاقمند به توسعه‌ی شهر و با هدف باز تعریف شهر به عنوان یک مرکز خلاق و نیز به عنوان نوعی از برنامه‌ریزی راهبردی به کار می‌رود. موفقیت کلان مفهوم شهر خلاق، به واسطه‌ی تغییرات گسترده‌تر اقتصادی و اجتماعی است که در نتیجه‌ی آن، خلاقیت انسانی تبدیل به یک عامل کلیدی شده است. به عبارتی شهر خلاق مکانی است که مدیریت شهری در آن فرصت‌های توسعه‌ی مشارکتی را به طور عادلانه بین محلات شهری توزیع نموده است و مدیریت خلاق و مشارکت جو، اساس حکمرانی خوب شهری را بنیان نهاده است؛ شهروندانی که در این شهر زندگی می‌کنند باید به آگاهی لازم در مورد حقوق شهروندی خود دست یابند و این امر سبب می‌گردد تا خود را در سرنوشت شهر مسئول بدانند و در موقعیت‌های مختلف، خلاقیت داشته باشند، از جمله در طراحی شهری، محیط زیست شهری، آموزش شهروندی، شهروندی فعال و....

۲-۴- شهر خلاق و مدیریت شهری

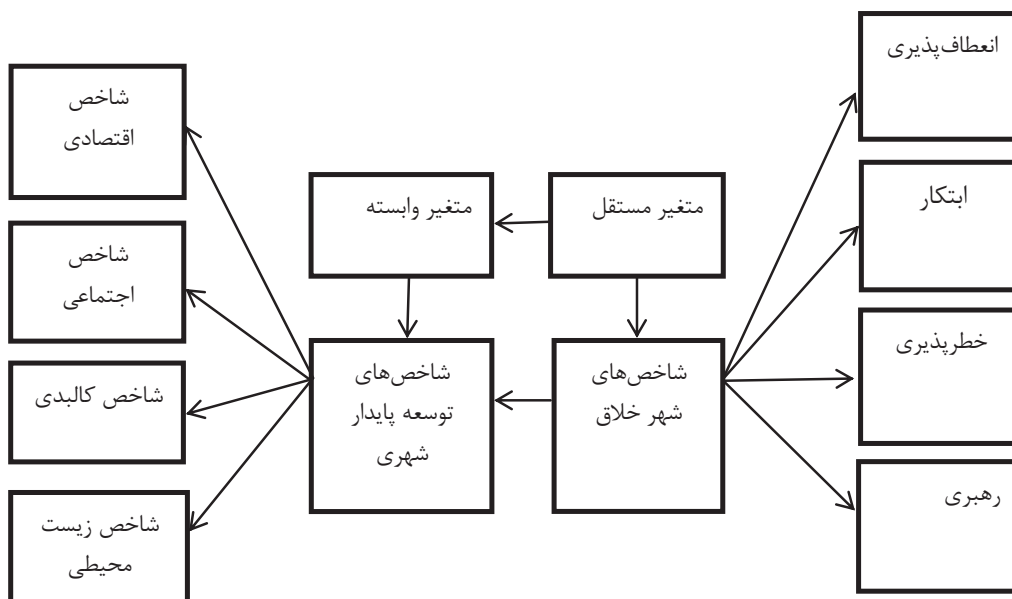
خلاقیت در شهر باعث رهایی از بن‌بست‌های مدیریتی و کالبدی و پیاده‌سازی دو اصل مشارکت و کارآیی که از شاخص‌های اصلی در حوزه حکمروایی شهری است، می‌گردد؛ همچنین ایده‌ی شهر خلاق برای مدیران، برنامه‌ریزان و شهرسازان باعث گسترش افق دید و تحلیل راهکار در مواجهه با مسائل شهر می‌شود و به تنوع علایق و عقاید در پهنه‌ی شهر احترام می‌گذارد و باعث ساری و جاری شدن تفکرات شهروندان برای بهتر شدن محیط زندگی و ارتقای کیفیت زندگی آنان می‌شود (رحیمی و

باید تا جایی که امکان دارد از روش انتخاب تصادفی استفاده نماید و در صورتی که جامعه فاقد چارچوب شناخته شده یا قابل دسترسی برای پژوهشگر باشد، می توان از روش غیر تصادفی و انتخابی استفاده نمود (حافظنیا، ۱۳۸۹: ۱۶۲). روش نمونه گیری در این تحقیق، گلوله برفی (زنجیره ای) است. برای ارزیابی اعتبار ابزار پژوهش از روایی محتوایی استفاده شده است؛ به این صورت که پرسش نامه قبل از اجرا در اختیار جمعی از اساتید دانشگاه و کارشناسان مرتبط با موضوع تحقیق قرار گرفت (اعتبار صوری) و پس از چند مرحله اصلاح، در بین نمونه ی آماری توزیع گردید. برای تعیین پایایی ابزار سنجش از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است و میانگین این آماره، ۸۲/۷۵ به دست آمد (تعداد نمونه پایلوت: ۷۰ نفر). تحلیل فرضیات تحقیق با استفاده از آزمون های t تک نمونه ای و ضریب همبستگی اسپیرمن انجام پذیرفته است. نرم افزارهای کاربردی تحقیق SPSS 22 و EXCELL می باشند.

آتی و همچنین ظهور گردشگری خلاق (یونسکو، ۲۰۰۶: ۲) در این کلانشهر توریستی، نیازمند مدیریت شهری مبتکر و خلاق است که با استفاده از خلاقیت شهری در عرصه هدف گذاری ها، آرایه ی راهبردها و راهکارهای مدیریتی، زمینه ی افزایش زیست پذیری شهر و اعتلای کیفیت زندگی شهری را فراهم سازد. تحقیق حاضر از نظر ماهیت و روش توصیفی و از نظر هدف مطالعه کاربردی - توسعه ای است. همچنین برای گردآوری اطلاعات در بخش مبانی نظری از مطالعات کتابخانه ای و در بخش میدانی، از روش پیمایش (زمینه یابی) مبتنی بر پرسش نامه محقق ساخته استفاده شده است. به دلیل تخصصی بودن موضوع، جامعه آماری شامل کارشناسان و مدیران سازمان ها و ادارات شهر رشت می باشند. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان ۳۸۴ نفر تعیین شد، اما برای جلوگیری از کوچک شدن نمونه تعداد ۵۰۰ پرسش نامه بین نمونه ها توزیع گردید و سرانجام ۴۵۰ عدد جمع آوری شد. در پژوهش هایی که جامعه ی آماری محقق، کارشناسان و محققین می باشند، در صورتی که پژوهشگر بخواهد از بین جامعه تعدادی نمونه انتخاب کند،

جدول ۱: سنجش پایایی شاخص های تحقیق (منبع: یافته های تحقیق)

بخش های پرسشنامه	تعداد گویه	ضریب آلفای کرونباخ
شاخص های اجتماعی	۵	۰/۸۶
شاخص های اقتصادی	۶	۰/۸
شاخص های زیست محیطی	۵	۰/۸۴
شاخص کالبدی	۶	٪۷۹
شاخص انعطاف پذیری	۵	۰/۷۷
شاخص ابتکار	۵	۰/۸۱
شاخص خطرپذیری	۴	۰/۸۶
شاخص رهبری	۵	۰/۸۹
میانگین	۴۱	۸۲/۷۵

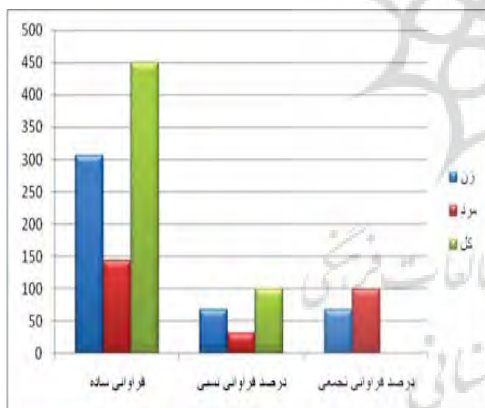
تصویر ۲. مدل مفهومی تحقیق: الگوی رابطه بین شاخص‌های شهر خلاق و توسعه‌ی پایدار شهری

۴- یافته‌های تحقیق

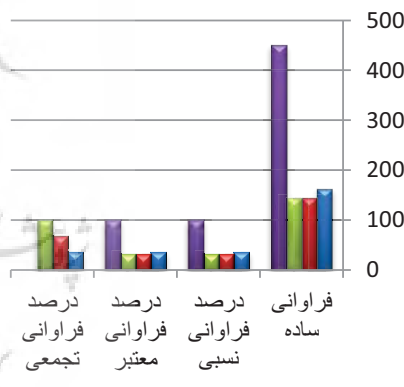
۴-۱- یافته‌های توصیفی

در بخش یافته‌های توصیفی؛ از تعداد ۴۵۰ نفر پاسخگو، ۳۰۶ نفر زن (۶۸ درصد) و ۱۴۴ نفر مرد (۳۲ درصد)

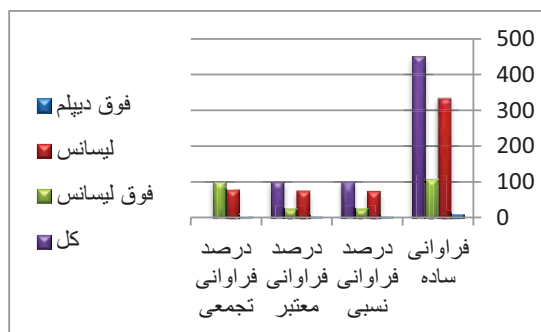
می‌باشند. بر اساس متغیر تحصیلات، ۳۳۴ نفر لیسانس، ۱۰۸ نفر فوق لیسانس و ۸ نفر فوق دیپلم بوده‌اند. از لحاظ متغیر سن، بیشترین افراد به گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال و بالاتر تعلق دارند که در نمودارهای زیر ترسیم شده است:

نمودار ۲. توصیف متغیر جنسیت

نمودار ۱. توصیف متغیر سن

نمودار ۳. توصیف متغیر تحصیلات

۴-۲- یافته‌های استنباطی تحقیق

گویه‌های مرتبط با هر شاخص بر اساس مرور مبانی نظری (اعرابی و دانش پرور: بی تا؛ شیعه زاده: ۱۳۸۹؛ رحیمی و دیگران: ۱۳۹۲) (Landry & Bianchini: 1994; Hahn: ۱۳۹۲) تعیین شده است.

در این پژوهش به دلیل آنکه هدف، بررسی عملکرد مدیریت شهری رشت در ایجاد شهر خلاق بوده است، از شاخص‌های انعطاف‌پذیری، ابتکار، خطرپذیری و رهبری که به موضوع تحقیق نزدیک‌تر می‌باشند، استفاده شده و

جدول ۲: شاخص‌های شهر خلاق در تحقیقات مختلف (مرور مبانی نظری پژوهش)

استعداد، فناوری، بردباری	فلوریدا (به نقل از قربانی و دیگران، ۱۳۹۲)
استعدادهای خلاق، کیفیت زندگی، صنایع خلاق، زیرساخت‌های پشتیبان خلاقیت، دارایی‌ها و میراث فرهنگی، فعالیت‌های شهروندان، حکومت خلاق	ساساکی (۲۰۱۰)
شاخص خلاقیت یورو، شاخص استعداد یورو، شاخص فناوری یورو، شاخص تسامح یورو	شاخص‌های خلاقیت اروپایی (رضاییان و همکاران، ۱۳۹۱؛ مختاری و دیگران، ۱۳۹۳)
تنوع اجتماعی (جمعیت بومی و غیر بومی)	ربانی خوراسگانی و دیگران (۱۳۹۰)
مشارکت، تنوع، سرزندگی، جذابیت، ارزش اقتصادی، هویت بخشی سرمایه انسانی خلاق، نوآوری، سرمایه‌ی اجتماعی، کیفیت زندگی هنر و فرهنگ، منظر شهری، فضاهای جمعی، مراکز و مؤسسات آموزش عالی، مقیاس، تنوع (میزان مهاجران وارد شده)، هویت شهری، مشارکت، سرزندگی فضاهای شهری، کارایی و اثربخشی، تکنولوژی ارتباطی عناصر عملکردی شکل دهنده‌ی محله و شهر، فضاهای شکوفا دهنده‌ی استعداد مردم، فرهنگ مشارکت	کلانتری و دیگران (۱۳۹۱) موسوی (۱۳۹۲)
انعطاف‌پذیری، ابتکار، خطرپذیری، رهبری	مختاری و دیگران (۱۳۹۳) ایراندوست و غلامی (۱۳۹۴)
	مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد (۱۳۸۵) رحیمی و دیگران (۱۳۹۲)، Berridge (2006)

H_0 : وضعیت موجود شهر رشت بر اساس شاخص‌های شهر خلاق مناسب نیست.

H_1 : وضعیت موجود شهر رشت بر اساس شاخص‌های شهر خلاق مناسب است.

$$H_0: \mu \leq 3$$

$$H_1: \mu > 3$$

در بخش یافته‌های استنباطی فرضیات تحقیق، به صورت فرضیه‌ی اول و دوم صورت‌بندی شده است که در ادامه به تفکیک به آزمون آنها پرداخته‌ایم:

فرضیه‌ی اول: وضعیت شهر رشت از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق مناسب نیست.

در این فرضیه از تحقیق، فرض صفر و فرض مقابل به صورت زیر خواهد بود:

جدول ۳: آماره‌های توصیفی شاخص‌های شهر خلاق

شاخص‌های شهر خلاق	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار
انعطاف‌پذیری	۴۵۰	۲/۷۴۸۶	۰/۵۸۷۹۸	۰/۰۲۷۷۲
ابتکار	۴۵۰	۲/۶۶۸۶	۰/۶۸۱۳۶	۰/۰۳۲۱۲
خطرپذیری	۴۵۰	۲/۴۰۵۷	۰/۷۱۸۷۱	۰/۰۳۳۸۸
رهبری	۴۵۰	۲/۳۷۳۳	۰/۸۱۵۰۶	۰/۰۳۸۴۲

جدول ۴: خروجی آزمون t تک نمونه‌ای: شاخص‌های شهر خلاق

شاخص‌های شهر خلاق	t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪ برای اختلاف میانگین	
					کران بالا	کران پایین
					۳ = مقدار مورد آزمون	
انعطاف‌پذیری	-۹/۰۷۱	۴۴۹	۰/۰۰۰	-۰/۲۵۱۴۳	-۰/۳۰۵۹	-۰/۱۹۷۰
ابتکار	-۱۰/۳۱۹	۴۴۹	۰/۰۰۰	-۰/۳۳۱۴۳	-۰/۳۹۴۶	-۰/۲۶۸۳
خطرپذیری	-۱۷/۵۴۱	۴۴۹	۰/۰۰۰	-۰/۵۹۴۲۹	-۰/۶۶۰۹	-۰/۵۲۷۷
رهبری	-۱۶/۳۱۰	۴۴۹	۰/۰۰۰	-۰/۶۲۶۶۷	-۰/۷۰۲۲	-۰/۵۵۱۲

شاخص انعطاف‌پذیری

انعطاف‌پذیری توانایی داشتن نگاهی متفاوت به محیط و رفتاری متناسب با آن می‌باشد (براتی و ثانی، ۱۳۹۰: ۲۷). همچنین انعطاف‌پذیری به مفهوم سادگی تغییرپذیری به منظور سازگاری و مناسب بودن برای محیط و تغییرات آن در موقعیت‌های متفاوت می‌باشد و طبق تعاریف جدید عبارت است از دسترسی به راهبردهای غلبه‌ای گوناگون برای فائق آمدن بر یک عامل روانی فشارزا و تمایل به بررسی همه‌ی آن‌ها (علاقبندراد، ۱۳۸۲: ۶). نظریه‌های جدید به انعطاف‌پذیری به عنوان ساختاری چند بعدی نگاه می‌کنند که شامل مهارت‌های خاصی چون مهارت حل مساله می‌باشد. از نظر روانشناسان افراد انعطاف‌پذیر، افراد رشد یافته‌ای هستند، چرا که زندگی آنها از لحاظ تجربه غنی است و در مورد تغییرات اجباری واکنش مناسب‌تری دارند (فرهودیان، ۱۳۸۳). با تغییر جهانی چهارچوب مدیریت شهری که در آن تأکید زیادی به رویکرد رهبری بازار شده از برنامه‌ریزی مبتنی بر قانون‌های سنتی به دلیل سختی و استحکام انتقادات زیادی شده است و بدین ترتیب است که برای مدیریت و برنامه‌ریزی شهری به رویکردهای بسیار انعطاف‌پذیر توجه زیادی می‌شود (وانگ و دیگران، ۶۳: بی تا). با این اوصاف شهر خلاق به شهروندان و مدیران با تصمیمات انعطاف‌پذیر نیاز مبرم دارد، شهروندانی که در برابر حوادث گوناگون توانایی انطباق با شرایط متمایز را داشته باشند و با تحمل‌پذیری بالا، پاسخی درخور و مناسب به مشارکت‌جویی مدیران شهری بدهند و مدیرانی که قدرت تصمیم‌سازی چند گزینه‌ای هنگام مدیریت بحران داشته باشند و چارچوب کارشان را بر حکمروایی خوب شهری (تعامل دولت، شرکت‌ها و مردم) قرار دهند. در این فرضیه با در نظر داشتن ضریب اطمینان ۹۹٪ و خطای ۱٪، مقدار آماره آزمون تی با درجه آزادی ۴۴۹،

برابر ۹/۰۷- شده و اختلاف میانگین برای تفاضل میانگین شاخص و میانگین مورد آزمون (۳) برابر ۰/۲۵- بوده که نشانگر کمتر بودن میانگین نمونه از مقدار مورد آزمون است و منفی بودن کران بالا و پایین نیز مؤید این امر می‌باشد. بنابراین وضعیت این شاخص در شهر رشت مطلوب ارزیابی نشده است. سرانجام می‌توان گفت مدیریت شهری رشت با بکارگیری روش‌های برنامه‌ریزی سیستمی و مشارکت‌نخبگان، مدیریت بحران شهری و تعامل سازنده با سازمان‌ها و نهادهای خصوصی می‌تواند به انعطاف‌پذیری لازم برای دستیابی به شهر خلاق دست یابد.

شاخص ابتکار

ابتکار توانایی به کارگیری راه‌حل ابتکاری برای مشکلی دیرین است (براتی و ثانی، ۱۳۹۰: ۲۷). دوره‌ی مدیریت شهری بانک جهانی مشکلات شهری را که مدیریت شهری بر آن متمرکز است، به این صورت بیان می‌کند: حکمروایی و مالیه‌ی شهری؛ ایجاد قابلیت رقابت بین شهرها؛ توان فراگیر و عینی برای جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی؛ ترغیب اشتغال؛ توان تأمین خدمات عمومی شهری به صورتی کارآمد و توان مدیریتی محیط شهری (سعیدی، ۱۳۸۷: ۷۰۸). بنابراین مدیریت شهر خلاق می‌بایست با تکیه بر عنصر رهبری مشارکتی و جلب مشارکت همه‌ی شهروندان بر حل مشکلات شهری تمرکز نماید؛ چرا که فرض ابتدایی یک شهر خلاق این است که همه‌ی شهروندان قدرت ابتکار و نوآوری دارند، البته در میزان این ابتکار تفاوت‌هایی بین افراد وجود دارد، بدیهی است که قدرت خلاقیت یک فرد تحصیل کرده با یک فرد بیسواد یکی نخواهد بود، اما موضوع قابل ذکر آنست که فرصت خلق نوآوری بین همه‌ی افراد به طور عادلانه توزیع گردد تا همگی شانس یکسان داشته باشند. در این پژوهش مقدار آزمون t برای این شاخص برابر ۱۰/۳۱۹- می‌باشد که

می‌شود (پولادی، ۱۳۸۷: ۴۱۴). البته لازم به ذکر است که در شهر خلاق باید مشارکت زنان و اقلیت‌ها در مدیریت شهری محترم شناخته شود. در مورد شاخص رهبری مقدار آزمون t ۱۶/۳۱۰- به دست آمده است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ و با اطمینان ۰/۹۹ معنادار است. اختلاف میانگین برابر ۰/۶۲- می‌باشد که مبین کمتر بودن میانگین شاخص مذکور نسبت به میانگین مفروض است. بنابراین وضعیت این شاخص نیز مطلوب نیست. به طور کلی، فلسفه‌ی اساسی شکل‌گیری حکومت‌های محلی عبارت از نهادینه‌سازی و تحقق مشارکت مردمی در مدیریت امور مربوط به خود است. بدین منظور، مدیران محلی برای اداره‌ی امور محلی بایستی الزاماً شیوه‌ی رهبری مشارکتی را در ارتباط با مردم محلی برگزینند. از سوی دیگر، از آنجا که در برخی جوامع همانند کشور ما، زمینه‌ی اجرای مدیریت مشارکتی در مردم محلی به طور کامل وجود ندارد، لازم است که از طریق فرآیند توانمندسازی، بهبود ظرفیت پذیرش و اجرای مدیریت مشارکتی در دستور کار قرار گیرد (مقیم، ۱۳۸۷: ۴۱۷). مدیریت شهری رشت در هدایت مجموعه‌ی کارکنان خود می‌بایست متناسب با سطح آمادگی آنان، موقعیت بحرانی یا عادی و نوع وظایف شیوه‌ی مدیریتی و رهبری لازم را اتخاذ نماید. شیوه‌ی مدیریتی (رهبری) عبارت است از الگوهای پایدار رفتاری مدیران (رهبران) که به هنگام کارکردن با افراد (هدایت افراد)، از آن استفاده می‌کنند (همان: ص ۴۱۶).

بطور کلی ویژگی‌های نظام مدیریتی در ساختار حاکمیت شهری ایران را می‌توان به صورت زیر بیان نمود: الف) فقدان نظام مدیریتی و حاکمیتی مستقل و متمایز؛ ب) نفوذپذیری فرآیند تصمیم‌گیری و امور اجرایی در سازمان‌های رسمی مدیریت شهری از سوی مراجع غیررسمی قدرت اجتماعی و اقتصادی؛ ج) اتکای ساختار و روشهای جاری اداره امور کلانشهری بر منابع و ساختارهای حکومتی موجود؛ د) مشروعیت‌یابی سازمان‌های مؤثر در مدیریت شهری از منابع و فرآیندهای رسمی و دولتی؛ ه) فقدان پشتوانه و بینش نظری مناسب در سازماندهی مدیریت کلانشهری (عسکری و همکاران، ۱۳۸۵).

شکل‌گیری این چنین نظام مدیریتی در سطح کشور باعث نامطلوب شدن وضعیت مدیریت شهری در کشور می‌گردد که دلایل زیر را می‌توان برای آن ذکر کرد:

(۱) نهادهای لازم گاهی به درستی و به تناسب برپا نشده‌اند؛ (۲) ویژگی‌ها و شایستگی‌های مدیران شهری به

در سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ و با اطمینان ۰/۹۹ از لحاظ آماری معنادار می‌باشد؛ به عبارتی بین میانگین شاخص ابتکار و میانگین مفروض ۳، تفاوت وجود دارد و از آنجا اختلاف میانگین با علامت منفی به دست آمده است، بنابراین میانگین نمونه از میانگین حد متوسط کمتر است و وضعیت شاخص ابتکار نیز مطلوب نیست. مدیریت شهری رشت یا مشکلاتی چون آبرفتگی معابر، ترافیک شهری، وندالیست شهری، آلودگی محیط زیست و آلودگی رودخانه‌ها و ... رو به رو است، بنابراین به نظر می‌رسد بکارگیری راه‌حل‌های نو، برای حل این مشکلات شهری که شهروندان به طور مستقیم با آن مواجه هستند در تقویت شاخص ابتکار شهر خلاق در رشت مؤثر باشد.

شاخص خطرپذیری

خطرپذیری توانایی قبول پیامدهای شکست و سومین اصل خلاقیت می‌باشد. خطرپذیری از جمله مسائلی است که دولت‌ها بیشترین مشکل را با آن دارند و از آن پرهیز می‌کنند. در یک شهر خلاق بزرگترین خطر، خطر نکردن است (همان). تحت این عنوان مباحثی چون، بلند پروازی مدیران شهری، جایگاه جوانان در عرصه‌ی حکمرانی شهری و مشارکت همه‌ی اقشار جامعه از جمله زنان و کودکان و نوجوانان در اداره‌ی شهر بررسی می‌گردد. برای شاخص خطرپذیری با در نظر داشتن ضریب اطمینان ۰/۹۹ و خطای ۰/۱، مقدار آماره‌ی t با درجه آزادی ۴۴۹، برابر ۱۷/۵۴- به دست آمده و اختلاف میانگین برای تفاضل میانگین نمونه میانگین مورد آزمون (۳) برابر ۰/۵۹- می‌باشد؛ بنابراین میانگین نمونه از مقدار مورد آزمون کمتر است، بنا براین نتیجه می‌گیریم که وضعیت این شاخص در سطح مطلوبی نمی‌باشد.

شاخص رهبری^۷

رهبری توانایی یک شخص برای هدایت شهر می‌باشد، هر کار خلاقانه‌ای نیاز به رهبری دارد. آنچه در تمامی شهرهای بزرگ معمول می‌باشد، مدیریت شهر توسط افراد بالای سی سال است که هرچند سال یک بار با استخدام نیروی جدید تقویت می‌گردد. در هر شهر خلاق سیستمی وجود دارد که به جوانان اجازه‌ی رسیدن به قدرت را می‌دهد (همان: ۲۸). رهبری بیش از آنکه وجود یک سلسله خصوصیات شخصی در فردی خاص باشد، اساساً مبتنی بر یک رابطه است؛ رابطه‌ای خاص بین رهبر و پیروان که اثربخشی فوق العاده‌ی رفتار یکی بر دیگران را نشان می‌دهد. رابطه‌ی رهبری در عین حال به جایگاه رسمی و اداری او مربوط

عنصر، دولت محلی، نهادهای مردمی و بخش خصوصی را در کنار هم و در تعامل با هم دید (قربانی و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۵).

فرضیه دوم: به نظر می‌رسد بین شاخص‌های شهر خلاق و شاخص‌های توسعه‌ی پایدار شهری ارتباط معناداری وجود دارد.

سؤال دوم تحقیق عبارت است از: آیا بین شاخص‌های شهر خلاق و شاخص‌های توسعه‌ی پایدار شهری ارتباط معناداری وجود دارد؟ در این پژوهش شاخص‌های توسعه‌ی پایدار شهری و مؤلفه‌های مربوط به هر یک از آنها با بهره‌گیری از مبانی نظری و یافته‌های میدانی بومی‌سازی شده است (جدول شماره ۶). با توجه به هدف، سؤال و فرضیه‌ی دوم پژوهش، میزان و چگونگی ارتباط شاخص‌های چهارگانه‌ی شهر خلاق و شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی توسعه‌ی پایدار شهری با استفاده از آزمون ناپارامتریک اسپیرمن تحلیل گردیده است (جدول شماره ۶).

درستی طبقه‌بندی و تبیین نشده است؛ ۳) نهادهای موجود به ویژه در شهرهای بزرگ، با یکدیگر هماهنگی ندارند؛ ۴) نقش بخش‌های رسمی و غیر رسمی به درستی ترسیم نشده و مدیران شهری اغلب به نقش بخش‌های غیررسمی در زمینه‌هایی همچون اشتغال، فقرزدایی و توسعه‌ی شهری کم توجه هستند؛ ۵) مشارکت مردمی ضعیف است و شهروندان برای دخالت در امور شهری آموزش و آگاهی‌های لازم را کسب نکرده‌اند (سعیدی، ۱۳۸۷: ۷۰۹). در این راستا ضرورت تحول در نظام مدیریت و برنامه‌ریزی شهری و پیگیری رویکردهایی انعطاف‌پذیر، دموکراتیک و مشارکتی به امری اجتناب‌ناپذیر مبدل گشته است (نظریان و رحیمی، ۱۳۹۱: ۱۲۶).

شهر رشت نیز به عنوان شهری با سابقه در مدیریت شهری، از این تغییر و تحولات به دور نیست و بایستی با اتخاذ پارادایم مدیریتی جدید همچون حکمرانی خوب شهری، خود را به عنوان شهری با مدیریت شهری خلاق مطرح سازد؛ چراکه وجود حکمروایی مطلوب در این شهرها از ویژگی‌های بارز آنهاست؛ به طوری که می‌توان سه

جدول ۵: شاخص‌های توسعه‌ی پایدار شهری

شاخص	مؤلفه
اقتصادی	کارآیی اقتصادی، کیفیت محصولات، فضای رقابتی در تولید، پیوند با اقتصاد جهانی، اشتغال پایدار، ارتقای کیفیت زندگی
اجتماعی	پاسخگویی مدیران، کاهش فقر، آموزش پایدار، کاهش معضلات شهری، توانمندسازی شهروندان، بهداشت شهری، مسکن مناسب، عدالت اجتماعی، ایجاد تغییر در سبک زندگی و الگوی مصرف،
زیست محیطی	جلوگیری از تخریب محیط زیست، جلوگیری از آلودگی هوا، آب و خاک، استفاده از انرژی‌های پاک (گاز، برق، خورشید و...)
کالبدی	برنامه‌ریزی کاربری اراضی، جلوگیری از رشد بی‌رویه شهری، حفظ آثار تاریخی و فرهنگی، کیفیت و حفظ اراضی کشاورزی، ترکیب کاربری‌ها، استفاده از فضای‌های خالی شهری

منبع: (تولایی: ۱۳۷۳؛ حسینی: ۱۳۸۹؛ ارجمند نیا: ۱۳۷۹؛ پرهیزکار و فیروزبخت: ۱۳۹۰؛ Gordon: 1990; Michael: 2006)

جدول ۶: آمار توصیفی شاخص‌های توسعه‌ی پایدار شهری (منبع: یافته‌های پژوهش)

شاخص	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس
اجتماعی	۲/۸	۰/۹۹۳۸	۰/۹۸۸
اقتصادی	۳/۲	۰/۷۷۷	۰/۶۰۴
زیست محیطی	۳	۱/۰۴	۱/۰۹
کالبدی	۳/۱	۰/۶۱۹	۰/۳۸۴

H_0 : به نظر می‌رسد بین شاخص‌های شهر خلاق و شاخص‌های توسعه‌ی پایدار شهری رابطه معناداری وجود ندارد.

فرض صفر و فرض مقابل در این فرضیه به قرار زیر می‌باشد:

اگر قرار باشد آوازه یک شهر انعکاسی از خلاقیت آن باشد، آن شهر باید خطرپذیری را گرامی بدارد و این مفهوم را توسعه دهد که حمایت از ریسکها می تواند به موفقیت های خلاقانه ی بی نظیری منجر شود (محمدی و مجیدفر، ۱۳۸۹: ۲۱). نتایج تحقیق نشان می دهد که بین شاخص خطرپذیری و شاخص های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی توسعه ی پایدار شهری ارتباط آماری معنادار و مثبت در سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ و با اطمینان ۰/۹۹ وجود دارد؛ بدین صورت که ضریب همبستگی بین شاخص خطرپذیری و شاخص اقتصادی توسعه ی پایدار (۰/۲۹۹+)، ضریب همبستگی بین شاخص خطرپذیری و شاخص اجتماعی توسعه ی پایدار (۰/۴۶۲+)، ضریب همبستگی بین شاخص خطرپذیری و شاخص کالبدی توسعه ی پایدار (۰/۱۶۴+) و ضریب همبستگی بین شاخص خطرپذیری و شاخص زیست محیطی توسعه ی پایدار (۰/۴۴۱+) می باشد و سطح معناداری این رابطه ها در همه ی موارد برابر صفر است.

د) رابطه ی بین شاخص رهبری و شاخص های توسعه ی پایدار شهری: رهبری در سازمان شامل نظم بخشی به جهت گیری های سازمان، گروه ها و افراد و همچنین، هدایت کارکنان به منظور پیروی از آن است (سعیدی، ۱۳۸۷: ۶۹۰). همانطور که قبلاً گفته شد رهبری در حکومت های محلی و مدیریت شهری باید از نوع رهبری و مدیریت مشارکتی باشد تا منجر به شکل گیری توسعه ی پایدار گردد. مدیریت مشارکتی از دو بعد قابل تعریف است؛ نخست، از نگاه دانش مدیریت: از این حیث مدیریت مشارکتی به عنوان شیوه ای از انواع شیوه های مدیریتی است که براساس آن مدیران به افراد زیردست کاملاً اعتماد دارند و بسیاری از تصمیمات از طریق مشارکت گروهی اتخاذ می گردد. دوم از نگاه دانش برنامه ریزی: از این نگاه، مدیریت مشارکتی عبارت است از نوعی مدیریت که در آن مردم و نهادهای محلی، منطقه ای و ملی در فرآیند مدیریت منابع و برنامه ریزی به یکسان مسئولیت داشته و به ایفای نقش می پردازند (دارابی، ۱۳۸۷: ۷۱۱). ضریب همبستگی بین شاخص رهبری و شاخص اقتصادی توسعه ی پایدار شهری (۰/۲۸۵+) و سطح معناداری برابر صفر است. همچنین بین شاخص رهبری و شاخص اجتماعی توسعه ی پایدار شهری همبستگی با مقدار ۰/۶۰۳ و سطح معناداری صفر برقرار است. ضریب همبستگی بین شاخص رهبری و شاخص کالبدی توسعه ی پایدار شهری برابر ۰/۰۸۷ و سطح

H_1 : به نظر می رسد بین شاخص های شهر خلاق و شاخص های توسعه پایدار شهری رابطه معناداری وجود دارد.

$$H_1: \rho \neq 0$$

$$H_0: \rho = 0$$

الف) رابطه ی بین شاخص انعطاف پذیری و شاخص های توسعه ی پایدار شهری: امروزه انعطاف پذیری به یکی از موضوعات مهم در تئوری ها و سیاست های مدیریت تبدیل شده است. بیشتر بحث های موجود پیرامون الگوهای انعطاف پذیری، بر سیاست های مدیریت متمرکز است؛ به طوری که این الگوها یکی از جنبه های مهم مدیریت استراتژیک منابع انسانی می باشند (عربی و دانش پرور، ۲: بی تا). به طور مسلم مدیریت شهری در دستیابی به توسعه پایدار شهری، نقش به سزایی دارد. مدیریت شهری نیازمند دیدی روشن و جامع است که قادر به مدیریت تغییرات و نوسانات توسعه شهری می باشد. بنابراین اگر مدیریت شهری در چهارچوب قانونی سفت و سخت اجرا شود موفقیت چندانی به دست نمی آورد (وانگ و دیگران، ۶۳: بی تا). ضریب همبستگی بین انعطاف پذیری و شاخص اقتصادی توسعه ی پایدار شهری برابر با (۰/۲۴۴+) و سطح معناداری آن (۰/۰۰۰) است، ضریب همبستگی بین متغیر انعطاف پذیری و شاخص اجتماعی توسعه ی پایدار شهری (۰/۲۷۸+) و سطح معناداری (۰/۰۰۰) می باشد، ضریب همبستگی بین شاخص انعطاف پذیری و شاخص کالبدی و زیست محیطی توسعه ی پایدار شهری به ترتیب برابر ۰/۲۲۲ و ۰/۴۵۵ و سطح معناداری آنها ۰/۰۰۰ است.

ب) رابطه ی بین شاخص ابتکار و شاخص های توسعه ی پایدار شهری: ضریب همبستگی بین این شاخص و شاخص اقتصادی توسعه ی پایدار شهری (۰/۱۶۷+) و سطح معناداری (۰/۰۰۰) است؛ همچنین ضریب همبستگی بین شاخص ابتکار و شاخص اجتماعی توسعه ی پایدار شهری برابر ۰/۶۰۳ و سطح معناداری صفر می باشد؛ بین شاخص ابتکار و شاخص کالبدی توسعه ی پایدار شهری همبستگی به مقدار ۰/۶۷۴ با سطح معناداری (۰/۰۰۰) برقرار است و بین شاخص ابتکار و شاخص زیست محیطی توسعه ی پایدار شهری رابطه ای به مقدار ۰/۶۱۵ با سطح معناداری صفر وجود دارد. بنابراین بین شاخص ابتکار و شاخص های توسعه ی پایدار شهری رابطه ی آماری معنادار و مثبت برقرار است ($P < 0/01$).

ج) رابطه بین شاخص خطرپذیری و شاخص های توسعه ی پایدار شهری: خطرپذیری در ذات خلاقیت است.

کمتر از ۰/۰۱ و با اطمینان ۰/۹۹ معنادار است ($P < 0/01$). اما رابطه‌ی بین شاخص رهبری و شاخص کالبدی توسعه‌ی پایدار در سطح خطای کمتر ۰/۰۵ و با اطمینان ۰/۹۵ معنادار می‌باشد ($P < 0/05$).

معناداری برابر ۰/۰۳۳ و ضریب همبستگی بین شاخص رهبری و شاخص زیست‌محیطی توسعه‌ی پایدار شهری ۰/۲۶۷+ و سطح معناداری صفر می‌باشد؛ بنابراین رابطه‌ی بین شاخص رهبری و شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی توسعه‌ی پایدار شهری در سطح خطای

جدول ۷: ماتریس همبستگی بین شاخص‌های شهر خلاق و شاخص‌های توسعه‌ی پایدار شهری (نتایج پژوهش)

شاخص	شاخص	شاخص	شاخص	شاخص ها	آزمون
شاخص زیست محیطی توسعه پایدار شهری	شاخص کالبدی توسعه پایدار شهری	شاخص اجتماعی توسعه پایدار شهری	شاخص اقتصادی توسعه پایدار شهری		
۰/۴۵۵**	۰/۲۲۲**	۰/۲۷۸**	۰/۲۴۴**	ضریب همبستگی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	Spearman's rho
۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰	تعداد	انعطاف پذیری
۰/۶۱۵**	۰/۶۷۴**	۰/۶۰۳**	۰/۱۶۷**	ضریب همبستگی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	Spearman's rho
۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰	تعداد	ابتکار
۰/۴۴۱**	۰/۱۶۴**	۰/۴۶۲**	۰/۲۹۹**	ضریب همبستگی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	Spearman's rho
۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰	تعداد	خطرپذیری
۰/۲۶۷**	۰/۰۸۷*	۰/۶۰۳**	۰/۲۸۵**	ضریب همبستگی	
۰/۰۰۰	۰/۰۳۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	Spearman's rho
۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰	تعداد	رهبری

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)

۵- نتیجه‌گیری

شهرهای خلاق به عنوان رویکردی در توسعه، از دهه‌ی ۱۹۹۰ به طور جدی مطرح شد و توسط دولت‌ها پیگیری شد. شهرهایی که ویژگی خاص محیطی و اجتماعی و فرهنگی دارند و مکانی جذاب برای طبقه‌ی خلاق و دانشمندان می‌باشند. علاوه بر آن خلاقیت و نوآوری در مباحث توسعه‌ی شهری امروزه در زمینه‌های گوناگون طرح می‌گردد. از جمله در توسعه‌ی شهرهای دانایی، خلاقیت و نوآوری جایگاه ویژه‌ای دارد. با اندکی تأمل می‌توان ظهور شهرهای دانشی را مترادف ظهور شهرهای خلاق دانست؛ چرا که شهرهای خلاق مکان‌های اصلی رشد جامعه و اقتصاد دانایی (اقتصاد خلاق) و تولید دانش هستند. از جمله سرمایه‌های جامعه‌ی دانایی، شهروندان دانشی به عنوان حاملان دانش می‌باشند که مترادف طبقه‌ی خلاق در شهر خلاق هستند. پس حرکت به سمت جامعه‌ی دانایی محور حرکت به سمت ایجاد شهرهای خلاق نیز می‌باشد که آموزش و نشر خلاقیت و تبدیل آن به نوآوری و تولید را اساس کار خود قرار

می‌دهند. در این میان برای آنکه یک شهر به عنوان شهر خلاق شناخته شود، مدیریت شهری می‌بایست به عواملی چون افزایش دسترسی فرهنگی و مشارکت شهروندان در هنر و فرهنگ شهری، حمایت ملی و معنوی از صنایع فرهنگی، صنایع خلاق، تشویق خلاقیت و نوآوری در طراحی محیط مصنوع و استفاده از نخبگان شهری در فرآیند برنامه‌ریزی شهری توجه نماید. به عبارتی مدیریت شهری در شهر خلاق باید نقش حامی و تسهیل‌گر را ایفا کند و سیاست‌های توسعه‌ی شهر را طوری تدوین نماید که از راهبردهای بسته و متمرکز، به سوی راه‌حل‌های مشارکتی و همه‌جانبه حرکت نماید که سرانجام باعث ارتقای کیفیت زندگی شهروندان و افزایش زیست‌پذیری و سرزندگی فضاهای شهری گردد و مشکلات شهری را با بهره‌گیری از توان‌های ذهنی و عملی ذی‌نفعان شهری و قابلیت‌های محیط محلی حل نماید. بنابراین برای آنکه باید مدیریت شهری در تحقق اهداف شهر خلاق موفق گردد، می‌بایست دارای ویژگی‌های چون انعطاف‌پذیری در فرآیند مدیریت شهر، ابتکار عمل در مواقع بحران، توانایی

- تشکیل جلسات هم اندیشی مدیریت شهری رشت با جامعه نخبگان و دانشگاهیان: مدیریت شهری رشت برای آنکه بتواند از دام برنامه ریزی متمرکز و آمرانه رها گردد، می بایست زمینه ی شکل گیری جامعه ی باز و متنوع را فراهم سازد تا هم از منافع مشارکت شهروندان را در فرآیند برنامه ریزی شهری بهره مند گردد و هم جامعه ای سرزنده و زیست پذیر ایجاد گردد. همچنین با استفاده از نظرات طبقات خلاق در شهر می توان به تدوین برنامه ها در سناریوهای مختلف اقدام کرد تا با تغییر شرایط برنامه ریزی، مدیریت شهری با مشکل مواجه نگردد.
- تعامل با مدیریت شهرهای دیگر در سطح ملی و بین المللی برای آشنایی با شیوه های مدیریتی نوین
- استفاده از افراد مبتکر و خلاق در سازمان مدیریت شهری رشت: برای آنکه مدیریت شهر رشت از کارایی لازم برخوردار باشد، باید افرادی با ایده های جدید که محرک اقتصاد شهر و باعث بهبود کارآفرینی شهری و افزایش کیفیت زندگی شهروندان می باشند، در سازمان های مدیریت شهری به کار گرفته شوند. برای تحقق این امر تعامل شورای شهر و شهرداران در بدنه ی مدیریت شهری از اهمیت زیادی برخوردار است.
- افزایش ثبات مدیریتی در مدیریت شهر رشت: از آنجا که طول عمر مدیریت شهرداران در شهر رشت پایین است، لذا لازم است در این رابطه تدابیر مکفی اندیشیده شود تا به افراد فرصت بروز خلاقیت و ایده های نو داده شود.
- استفاده از راهبرد مدیریت یکپارچه شهری در شهر رشت
- ایجاد نظام حکمروایی خوب شهری: مدیریت شهر رشت با آموزش کارکنان خود می بایست مؤلفه های حکمرانی خوب شهری همچون مشارکت، پاسخگویی، عدالت، کارایی، شفافیت عملکردی و ... را سرلوحه کار خود قرار دهد تا اعتماد بین شهروندان و سیستم مدیریتی شهر تقویت گردد.
- حمایت از هنرمندان با اعطای کمک های مالی و فراهم کردن زمینه های حضور آنان در جشنواره های ملی و بین المللی
- برگزاری جشنواره ها و کارگاه های هنری و تجسمی: از آنجا که شهر رشت از طرف یونسکو به عنوان شهر خلاق غذا انتخاب شده است، برگزاری جشنواره و مسابقات در این

ریسک پذیری و رهبری سازمان یافته باشد تا بتواند محیطی را در شهر ایجاد نماید که از لحاظ اجتماعی، امن؛ از لحاظ اقتصادی، پویا؛ از لحاظ زیست محیطی، پایدار و از نظر فرهنگی، خلاق و سرزنده باشد. در پژوهش حاضر هدف تحقیق تحلیل شاخص های شهر خلاق و ارتباط آن با توسعه ی پایدار شهری در شهر رشت مورد نظر می باشد. نوع تحقیق کاربردی، روش تحقیق توصیفی تحلیلی، پیمایشی (پرسش نامه) می باشد. جامعه ی آماری شامل بودن کارشناسان و مدیران سازمان ها و ادارات شهر رشت می باشد. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان ۳۸۴ نفر و روش نمونه گیری تحقیق، گلوله برفی (زنجیره ای) است. برای تعیین روایی (اعتبار) ابزار گردآوری اطلاعات (پرسش نامه) از روایی صوری و برای سنجش پایایی (قابلیت اعتماد) از آماره ی آلفای کرونباخ استفاده شده است که مقدار آن برای کل پرسش نامه ۸۲/۷۵ به دست آمد (تعداد نمونه پایلوت: ۷۰ نفر). برای تجزیه و تحلیل داده ها از آزمون t تک نمونه ای با مقدار مفروض ۳ و ضریب همبستگی اسپیرمن (برای داده های رتبه ای طیف لیکرت) بهره گرفته شده است. از تعداد ۴۵۰ نفر پاسخگو، ۳۰۶ نفر زن (۶۸ درصد) و ۱۴۴ نفر مرد (۳۲ درصد) می باشند. از نظر تحصیلات، ۳۳۴ نفر لیسانس، ۱۰۸ نفر فوق لیسانس و ۸ نفر فوق دیپلم بوده اند. وضعیت سنی نمونه ها نشان می دهد که بیشترین افراد به گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال و بالاتر تعلق دارند. نتایج تحلیل فرضیه ی اول تحقیق نشان می دهد که شهر رشت از لحاظ شاخص های خلاقیت (انعطاف پذیری، ابتکار، خطرپذیری و رهبری) که به نوعی شاخص های سنجش مدیریت شهری خلاق هستند، در وضعیت مناسبی به سر نمی برد. پس از تحلیل فرضیه ی دوم تحقیق که در راستای ارتباط بین شاخص های شهر خلاق و شاخص های توسعه ی پایدار شهری تدوین شده است، به این نتیجه رسیدیم که رابطه ی آماری معناداری بین شاخص های مذکور وجود دارد. به عبارتی اگر شاخص های خلاقیت در مدیریت شهری مورد توجه قرار گیرد و سرلوحه برنامه ریزان شهری در شهر رشت قرار گیرد، شاهد شکل گیری شهری پایدار، سرزنده، با زیست پذیری و کیفیت زندگی بالا خواهیم بود که اساس مدیریت آن را حکمرانی خوب شهری تشکیل می دهد. پیشنهادات ارایه شده در راستای یافته های تحقیق با توجه به ضعف شاخص های شهر خلاق در شهر رشت پیشنهادات زیر ارایه می گردد:

رابطه، به معرفی بیشتر شهر در فضای ملی و بین‌المللی منجر می‌شود.

پی نوشت

1. Spectacular City
2. Vanolo
3. Jakob
4. Redaelli
5. Foord
6. Market-let
7. Leadership

فهرست منابع:

- ابراهیمی، مهران (۱۳۸۷). نشست شهرخلاق: مفاهیم، سیاست‌ها، مطالعه موردی از شهرهای موفق و ناموفق، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، فرهنگسرای نیاوران.
- ارجمندنی، اصغر (۱۳۷۹). بوم شهر: تبلور پایداری شهری، مدیریت شهری، شماره ۴، صص. ۳۲-۲۶.
- اعرابی، سیدمحمد و دانش پرور، میترا (بی‌تا). الگوهای انعطاف‌پذیری در مدیریت منابع انسانی، فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۵۵.
- ایران‌دوست، کیومرث و غلامی زارچی، مصطفی (۱۳۹۴). ارتقای فرصت حضور و مشارکت مردم با استفاده از معرفی گونه‌های فضای عمومی شهر خلاق (مورد: شهر یزد)، نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، دوره ۲۰، شماره ۲، صص. ۴۷-۵۸.
- براتی، ناصر و ثانی، امیر (۱۳۹۰). شهرآموزش دهنده: ضرورت‌ها و راهکارها، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، گروه مشاورین.
- پرهیزکار، اکبر و فیروزبخت، علی (۱۳۹۰). چشم‌انداز مدیریت شهری در ایران با تأکید بر توسعه پایدار شهری، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال هشتم، شماره ۳۲، زمستان.
- پولادی، کمال (۱۳۸۷). عناصر رهبری، دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، چاپ اول، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- تولایی، سیمین (۱۳۷۳). شهر و پیامدهای زیست‌محیطی آن، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۳۳، صص. ۱۱۷-۱۰۰.
- حسینی، سیدعلی (۱۳۸۹). اصول و مبانی برنامه‌ریزی شهری و روستایی، چاپ اول، نشر دریای دانش (رشت).
- خان سفید، مهدی (۱۳۹۱). مدیریت شهری و شهر خلاق، ویژه نامه منظر، شماره ۱۹، تابستان، صص. ۹۵-۹۲.
- دارابی، حسن (۱۳۸۷). مدیریت مشارکتی، دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، چاپ اول، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- داکسبری، نانسی (۱۳۸۹). شهرهای خلاق کانادا، مترجم: فرزین پاک، شهرزاد، مجله‌ی شهرداری‌ها، شماره ۱۰۰، صص. ۸۴-۷۶.
- ربانی خوراسگانی، علی؛ ربانی، رسول؛ ادیبی سده، مهدی و مودنی، احمد (۱۳۹۰). بررسی نقش تنوع اجتماعی در ایجاد شهرهای خلاق و نوآور، مورد مطالعه: اصفهان، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۲۱، صص. ۱۸۰-۱۵۹.
- رحیمی، محمد؛ مردعلی، محسن؛ داه، الهامخ و فلاح زاده، عبدالرسول (۱۳۹۲). شهرخلاق (مبانی نظری و شاخص‌ها)، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، نشریه دانش شهر، شماره ۱۹۶، ص ۱.
- رضاییان قراگزلو، علی، قادری، اسماعیل و میرعباسی، رمضان (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی شهر خلاق، تهران: انتشارات آذرخش.
- روابط عمومی شهرداری رشت (۱۳۹۳). گزارش اولیه طرح بازآفرینی شهر رشت.
- سعیدی، عباس (۱۳۸۷). مدیریت شهری، دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، چاپ اول، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- سعیدی، هادی (۱۳۸۹). شهر خلاق، مجله شهرداری‌ها، سال یازدهم، شماره ۱۰۰، صص. ۱۱-۵.
- سیف، علی‌اکبر (۱۳۷۱). روانشناسی پرورشی (چاپ ششم)، تهران: انتشارات آگاه.
- سیف‌الدینی، فرانک؛ میره، محمد و پورشیخانی، زهرا (۱۳۸۶). جغرافیا، شهر و برنامه‌ریزی شهری در بستر جهانی شدن، نشریه‌ی مسکن و انقلاب، شماره ۱۱۰، صص. ۱۰.
- شهبان، پویان و رهگذر، عرفانه (۱۳۹۱). پیوند محیط خلاق با شهر، ویژه‌نامه‌ی منظر، شماره ۱۹، تابستان ۹۱.
- شیعه‌زاده، الهه (۱۳۸۹). مدیریت خلاق، مجله صنعت و کارآفرینی، شماره ۵۶، اسفندماه.
- عزیزی، شادی و دولت‌آبادی، فیروز (۱۳۹۱). نشست شهر خلاق، شهرهای پسا صنعتی و نقش طبقه‌ی خلاق در توسعه‌ی شهری، تهران. شهرداری تهران.
- علاقبندراد، جواد (۱۳۸۲). مواجهه با خشونت در نوجوانان، عوامل شناختی - رفتاری و انعطاف‌پذیری، مجله‌ی تازه‌های علوم شناختی، سال ۵، شماره ۲.
- فرهودیان، علی (۱۳۸۴). انعطاف‌پذیری، سازگاری و نشانه‌های روان‌پزشکی، مجله تازه‌های علوم شناختی، سال ۷، شماره ۱.
- قربانی، رسول؛ حسین‌آبادی، سعید و طورانی، علی (۱۳۹۲). شهرهای خلاق رویکردی فرهنگی در توسعه‌ی شهری، مجله مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال سوم، شماره یازدهم، صص. ۱۸-۱.
- کلانتری، بهرنگ؛ یاری قلی، وحید و رحمتی، اکبر (۱۳۹۱). فضای جمعی و شهر خلاق، ویژه‌نامه منظر، شماره ۱۹، صص. ۷۹-۷۴.
- کورتاری، ارهان (۱۳۸۹). اقتصاد خلاق در استانبول، مترجم: تاراس گالستان، مجله شهرداری‌ها، سال یازدهم، شماره ۱۰۰، صص. ۷۵-۷۱.

- کیقبادی، مرضیه؛ فخرایی، مرضیه؛ علوی، سیده سارا و زواری، سیدعبدالحمید (۱۳۸۷). شناخت صنعت فرهنگی، گزارش پایانی گام اول (پروژه‌ی تدوین سند توسعه‌ی صنایع فرهنگی استان قم، چاپ اول، قم: نشر آصف.
- محمدی، کمال و مجیدفر، فرزانه (۱۳۸۹). دوران شهرهای خلاق، مجله شهرداری‌ها، سال یازدهم، شماره ۱۰۰.
- مختاری ملک آبادی؛ سقایی، محسن و ایمان، فاطمه (۱۳۹۳). سطح بندی مناطق پانزده گانه شهر اصفهان از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از مدل‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال پنجم، شماره ۱۶، بهار.
- مقیمی، سیدمحمد (۱۳۸۷). رهبری در حکومت محلی، دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، چاپ اول، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- موسوی، میرنجف (۱۳۹۳). رتبه‌بندی محلات شهر سردشت از نظر حرکت به سوی خلاقیت با تأکید بر تحقق شهر خلاق با استفاده از تأسیس و ANP، جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۱۰، بهار.
- هاسپرس، گرت جان (۱۳۹۱). شهرهای خلاق مکان‌های پرورش یافته در اقتصاد دانش، مترجم: سعید حسین آبادی، رشد آموزش جغرافیا، دوره‌ی بیست و پنجم، شماره چهار، صص. ۲۶-۳۵.
- وای وانگ- سیو بی؛ دیگران (بی تا). استراتژی جامع مدیریت شهری (مورد: توسعه ناحیه گوانگجو در چین)، مترجم: حسن محمدیان مصمم، سپهر، دوره ۲۰، شماره ۸۰، صص. ۶۲-۷۱.
- Bianchini F. & Charles L., (1994). The Creative City, Working Paper 3: Indicators of a Creative City A Methodology for Assessing Urban Viability and Vitality, Published by Comedia The Round, Bournes Green, Nr Stroud Gl os.GL6 7NL.
- Berridge J., (2006). The Creative City, Plan, p. 21.
- CCTF: A Creative City Task Force (2008). A Creative City Task Force Report, London, Canada.
- Coletta C., (2008). Fostering the Creative City. CEOs for Cities. p. 4.
- Florida R., (2005). Cities and Creativclass. Routledge, UAS.
- Foord J., (2013). The New Boomtown? Creative City to Tech City in East London Original Research Article Cities, Vol. 33, pp. 51-60.
- Gordon D., (1990). Green Cities: Ecologically Sound Aprouches to Urban Space. Montreal: Black Rose.
- Hahn J., (2010). Creative Cities and (UN) Sustainability- Cultural Perspective. Cultura 21 eBooks Series on Culture and Sustainability, Cultura21 eBooks Reihe zur Kultur und Nachhaltigkeit. Vol. 3, Band 3.
- Sasajima H., (2013). From Red Light District to Art District: Creative City Projects in Yokohama's Kogane-Cho Neighborhood Original Research Article Cities, Vol. 33.
- Jakob D., (2010). Constructing the Creative Neighborhood: Hopes and Limitations of Creative City Policies in Berlin Original Research Article City, Culture and Society, Vol. 1, Issue 4, pp. 193-198.
- J Scott A., (2006). Creative Cities: Conceptual Issues and Policy Questions University of California Losangeles.
- Kakiuchi E., (2015). Culturally Creative Cities in Japan: Reality and Prospects City, Culture and Society, In Press, Corrected Proof, Available online 11 December 2015.
- Landry C. & Sterling V., (2006). The Art of City Making, London, Earthscan.
- Michael W., (2006). Sustainability: The Issue of our Age and a Concern for Local Government, Public Managemament, N88, pp. 8-12.
- Pratt A., (2011). The Cultural Contradictions of the Creative City, King's College London, UK.
- Redaelli E., (2011). Analyzing the "Creative City" Governance: Relational Processes in Columbus, Ohio Original Research Article City, Culture and Society, Vol. 2, Issue 2, pp. 85-91.
- Sasaki M., (2010). Urban Regeneration Through Cultural Creativity and Social Inclusion: Rethinking Creative City Theory Through a Japanese Case Study, Cities, Vol. 27, pp. S3-S9.
- Sefertzi E., (2000). Creativity, Report Produced for the EC Funded Project Called in NOREGIO: Dissemination of Innovation and Knowledge Management Teckniques, Stockholm School of Economics in Riga
- Simeiti M., (2008). Developing Creative City: Moving from Ideas to Planning Practice. Massachussetts Institute of Technology, pp. 13.
- Vanolo A., (2008). The Image of the Creative City: Some Reflections on Urban Branding in Turin Original Research Article Cities, Vol. 25, Issue 6, pp. 370-382.
- Vickery J., (2011). Beyond the Creative City-Cultural Policy in an Age of Scarcity, For Nade: a Centre for Place-Making, Birmingham, Centre for Cultural Policy Studies, University of Waraick.
- <http://www.khabaronline.ir/detail/487872/provinces/Gilan>.